

" ILMİY TADQIQOTLAR,
INNOVATSIYALAR, NAZARIY VA
AMALIY STRATEGIYALAR TADQIQI "
mavzusidagi Respublika ko`p tarmoqli, ilmiy
konferensiya

№ 2
OKTYABR
2022 yil

<https://ojs.rmasav.com>

Tahririyat a'zolari

Berdialiev A. f.f.d., prof.
Nurullaeva Sh.U. ped.f.d., prof.
Tursunov K.Sh. ped.f.d., prof.
Babadjanova D. tarix.f.d., prof.
Ernazarova G.O. ped.f.d., prof.
Abduraximova D.A. ped.f.d., prof.
Мадымаров Т.Т. yur.f.d., prof.
Мурзаева С.Р. fil.f.d., prof.
Yuldashev M.M. fil.f.d., prof.
Xolliyev A.E. bio.f.d., prof.
Yuldashev M.M. fil.f.d., prof.
Salaeva M.S. psi.f.n., dotsent
Salayeva M.S. ped.f.d., prof.
Tojiboyeva M.A. fil.f.d., dotsent
Sabirova N.E. fil.f.d., dotsent
Norboyeva U.T. bio.f.d., dotsent
Yarmatov R.B. ped.f.d., dotsent

Egamberdiyeva N.A. tarix.f.d., dotsent
Achilov N.K. fil.f.d., dotsent
Imomova G.M. fil.f.n., dotsent
Zakirova H.R. f.f.n., dotsent
Tuhtahujaev H.B. ped.f.f.d., dotsent,
TFA Akademik
Bakiyev Z.A. ped.f.n., dotsent
Razzakov H.K. tex.f.n., f.f.d., dotsent
Ortikov O.A. tex.f.f.d., dotsent
Djuraeva M.Y. f.f.f.d.
Nabikhodjaev A.A. iqt.f.n., dotsent
Otadjanova M.O. f.f.d.
Tajibaeva M.A. fil.f.d., dotsent
Hasanov A.M. fil.f.f.d.
Kholmurodov A.E. fiz.m.f.d., dotsent
Aripov O.A. iqt.f.d., dotsent
Safarova U.A. fil.f.d., dotsent

Mas'ul kotib: M.Yusupov

MUNDARIJA

Абраева Ш.Э. Латин ва юнон морфемаларини семантик синфлар бўйича ажратиш мезонлари ва таҳлил принциплари	5
Байжанов Д.С. Инвестиция фаолиятини ислом молия инструментлари орқали молиялаштириш тамойиллари ва усуллари	7
Nurullayeva L.Sh. Rivojlanayotgan O'zbekistonda qonun ustuvorligi	10
Сиддиқова Н.К. Нинабаргли дарахтлардаги ёш ниҳолларидан аниқланган замбуруғларнинг таҳлили	11
Malikov K.G. Aksonometrik proyeksiyalarni hosil qilish apparati va undan foydalanish	16
Омонбоева М. Использование информационно-коммуникативных технологий в учебно-воспитательном процессе у детей дошкольного возраста	19
Ergasheva M.A., Tursunova S.I. Yangi O'zbekiston	21
Rakhmatullaev A. Археология тадқиқотларининг ўлка қадим тарихи.....	23
Rakhmatullaev A. Фарғона ва зарафшон воҳасида ўтказилган археологик тадқиқотлар	27
Tashxodjayeva P.B. Tibbiyotda oliygoh talabalariga ingliz tili fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	31
Turayeva A.A. Advantages of teaching methodology of social and humanitarian sciences in cluster conditions	32
Usmanov U.R. Lean environment nox emission control technologies.....	36
ДЖумаев Ф.Т. Саноатдаги таркибий ўзгаришларга таъсир кўрсатадучи омиллар	40
Eshmuratova Q.O. Xorijiy sotsiologiyada til siyosati	43
Abduraxmonov S.T. O'zbekiston sharoitida melafen biologik preparati yordamida neft bilan ifloslangan tuproqlarni tozalash.....	45
Shoyimqulova Z. Jamiyat taraqqiyotida tilning ta'siri	47
Sohibova Kumush Yodgorovna Sotsiologiyada omillar	49
Jumanazarova Husnibonu Sotsiologiyada qarashlarning shakllanishi	51
Temirova.M.U. Tog'lari baliqlar sistemikasi.....	52
Zaylobiddinov.T.M. O'zbekiston suv havzalarida ovlanadigan baliqlar.....	53
O'rinboyev Z.M. Олий таълим муассасаларида smart технологиялардан фойдаланишга кўйиладиган педагогик талаблар.....	54
Eshqulova N. Normo'minovna Sotsiologiyada sohasida tilni standartlashtirish muammolari	58
Тлеуов М.А. Банклараро соғлом рақобатни шакллантиришнинг долзарб масалалари ...	60
Бегбудиева П.Ш. Основные этапы становления и развития научно-методической и творческой деятельности М.Бегбудиевой.....	63
Холбоева Д. Инглизча «халқаро туризм» терминология гуруҳларида синонимия ҳолати	66
Холбоева Д. Инглиз тилидаги терминология гуруҳида синонимия ҳолати.....	70
Nurillayeva H.A. Adabiyot darsliklarida ijodkor biografiyasining berilishi haqida mulohazalar	72
Muhitdinova M.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining talaffuz ko'nikmalarini takomillashtirish metodikasi	75
Исмоилова Н.У. “Тафсири ҳилол” асаридаги содда, мураккаб ва таркибли ўхшатишлар	78
Uzoqova L.M. Pedagogga xos hislatlar haqida so'z.....	81

ИНГЛИЗЧА «ХАЛҚАРО ТУРИЗМ» ТЕРМИНОЛОГИЯ
ГУРУҲЛАРИДА СИНОНИМИЯ ҲОЛАТИ

*Дилдора ХОЛБОЕВА,
Тошкент тиббиёт академияси
Ўзбек ва хорижий тиллар кафедраси
инглиз тили ўқитувчиси
dildora.kholboeva1985@gmail.com*

Аннотация. Мақола турлича эшитиладиган, лекин маъносига кўра бир хил бўлган ёки ўхшаш, яқин маъносига эга бўлган сўзлар яъни синонимлар ҳақида сўз юритилади. Умумий истеъмоқ қилинадиган тилда ва терминологияда синонимия тушунчаси деганда, баъзан бир хил бўлмаган ҳолатлар тушунилади.

Калит сўзлар: синоним, абстракт, дублетлар

Аннотация. В статье говорится о синонимах, словах, по-разному звучащих, но одинаковых по значению или имеющих сходное, близкое значение. В просторечии и терминологии понятие синонимии иногда относится к разнородным случаям.

Ключевые слова: синоним, реферат, дублеты.

Annotation. The article talks about synonyms, words that sound differently, but are the same in meaning or have a similar, close meaning.

In common parlance and terminology, the concept of synonymy sometimes refers to dissimilar cases.

Key words: synonym, abstract, doublets.

Сўзнинг семантик таркибий тузилишининг таҳлили унинг маъноси мустақиллигининг даражасини ва унинг чегараларини очиқ-ойдин кўрсатади, яъни бунда бир сўзнинг даражасида тизимли муносабатлар тавсифланади, синонимия (synonimia – бир номлилик) эса маъноси яқин бўлган сўзларнинг гуруҳларида тизимли лексик муносабатларнинг ёрқин ва ишончли исботи деб ҳисобланади. Айнан иккита ва ундан ортиқ лексик бирликларнинг синонимлашуви мумкинлиги уларнинг бир-бири билан ўзаро семантик алоқасининг кучи ҳақида гапириш имконини яратади. Терминларнинг синонимияси -терминлар тушунчалари ва терминлар номувофиқлиги турларидан бири деб ҳисобланади, яъни бу ерда тушунчани расман ифодалашнинг воситалари ортиқчалиги намён бўлади. Терминларнинг синонимияси, яъни бир тушунчани номлаш учун бир нечта махсус лексик бирликлардан фойдаланиш муаммоси атамашуносликнинг асосий ва энг муҳим муаммоларидан бири бўлиб қолмоқда.

Тушунчалар ва тасаввурлар номланиши синонимиясининг муаммоси

ҳам махсус, ҳам умумистеъмол қилинадиган лексикада мавжуд бўлади.

Энг аввало, умумий истеъмол қилинадиган тилда ва терминологияда синонимия тушунчаси деганда, баъзан бир хил бўлмаган ҳолатлар тушунилишини қайд этиш лозим.

Умумий адабий тилда синонимлар – турлича эшитиладиган, лекин маъносига кўра бир хил бўлган ёки ўхшаш, яқин маъносига эга бўлган сўзлар. А.А. Реформатский бундай таърифни ноаниқ ва тушунарли бўлмаган, деб баҳолайди ва ушбу ҳолатни тушунишга жиддий кўшимча киритади, бу кўшимча шундан иборатки, синоним сўзлар «худди шу нарсани номлайди, лекин уни турли тушунчалар билан боғлайди, ва шу билан унинг номи орқали ушбу нарсанинг турли хусусиятларини очиб беради».

Синонимлар матннинг стилистик жиҳатдан амалга ошувига, шунингдек нутққа бойлик ва турли-туманликни бағишлашга ўта ижобий даражада таъсир этади. Лекин бу хусусияти фақат умумий истеъмол қилинадиган тилда қимматли бўлади. Умумий истеъмол қилинадиган лексикада маъносининг тўлиқ эквивалент бўлиши амалда учрамайди, деб фикр юритиш учун асос бор. Умумий адабий синонимлар терминологик синонимлардан айнан ушбу энг жиддий белгилари билан фарқ қилади. Терминологияда синонимлар айни бир хил тушунча билан боғланади.

Бунда илмий нутқ ахборотни узатиш учун мўлжалланганлигини ҳисобга олиш лозим. Стилистик нейтраллик кўпчилик атамашунослар томонидан терминнинг, атаманинг ажралмас хусусияти, белгиси сифатида қаралади.

Лекин, масалан, гуманитар фанларда баъзи тушунчаларни субъектив талқин этиш имконияти тушунчаларнинг чегаралари ювилиб кетишига, яъни йўқолишига олиб келади, бу эса терминлар маъносининг беқарор бўлишига сабаб бўлади, яъни уларнинг контекстдан мустақил маънога эга бўлиши даражасини камайтиради. Турли мафкуралар ўртасида кураш, ҳамда тушунчаларни субъектив талқин этиш нутқдаги терминларнинг ҳис-туйғу-эмоционал бўёқлари пайдо бўлишига олиб келади. Бунда энг кўп қарор топган эмоционал-баҳолаш коннотациялари айрим ҳолатларда тилга ҳам кириб бориши, яъни контекстдан ташқарида ҳам сақланб қолиши мумкин.

Бундай ҳолатларда терминологик дублетлар, яъни маъносига кўра тўлиқ бир хил бўлган терминлардан ташқари, синоним терминлар, яъни маъносига кўра тенг бўлган, ва эмоционал бўёқларнинг йўналиши ва даражаси билан фарқ қиладиган терминлар пайдо бўлади. Бу ҳолатларда ҳам, ёки вариантлардан бирининг ягона вариант сифатида мустақамланб қолиши, ёки не только терминларнинг нафақат стилистик, балки маъно жиҳатидан ҳам фарқлана бошлаши йўли билан, бир тушунча учун битта термин

сақланишига терминологик мойиллик намоён бўлади, деб тахмин қилиш жоиз бўлади.

Терминологияда синонимлар (дублетлар) пайдо бўлишининг сабаблари ва манбалари қисман умумий адабий тил билан бир хил бўлса-да, қисман ундан фарқли бўлади.

Синонимия (ўзининг намоён бўлишининг барча шаклларида) терминологик тизим шаклланишининг илк босқичлари учун, энг яхши терминни табиий (ва сунъий) танлаш ҳали юз бермаган, ва терминологик номлашнинг кўпгина таклиф этилган вариантлари биргаликда мавжуд бўлган даври учун айниқса хос бўлади. Буни ҳозир ҳам, биз томонимиздан ўрганилаётган лексик-семантик тизим мансуб бўлган янги билим соҳалари юзасидан терминология шаклланиши мисолида кузатиш мумкин.

Терминларнинг синонимияси одатда кўпгина замонавий терминологияларнинг нуқсонлари каби қайд этилади. Бир нечта синонимик терминларнинг мавжудлиги улардан фойдаланувчи мутахассисларда уларнинг орасидаги фарқни (кўпинча бу фарқ жиддий бўлмаса ҳам) излаб топишга интилиш ҳосил қилади (бу ҳолат турли сўзлар турли маънога эга бўлишига ўрганиб қолганлиги билан изоҳланади), бу эса уларнинг мазмуни ўзгариб, бузиб кўрсатилишига олиб келади.

Тил фаолияти ва ривожланишининг умумий лексик-семантик конуниятлари терминологик тизимларга ҳам тааллуқли бўлади.

Демак, терминлар синонимияси ҳақида гапирганда, ушбу белгининг маълум ва реал мавжуд бўлган тааллуқлилигини, мансублигини ҳисобга олиш лозим. Баъзи тадқиқотчилар бу жиҳатдан катъийроқ фикр билдиради, ва умумий изоҳ луғатида термин сўз фақат сўзнинг ўзи, тил тизимининг элементи сифатида таърифланиши лозим, деб ҳисоблайди. Терминларга тилдаги бирорта ҳолат бегона бўлмайди. Уларга антонимия (ҳаттоки ўлчаш усули сифатида яқин бўлади), синонимия (синонимларнинг тенг маъноли сўзлар сифатида одатдаги фарқи уларнинг номлаш усулига кўра, хусусан маънони белгилашнинг термин орқали ифодалаш мавжудлиги ёки йўқлигига кўра фарқи), полисемия хос бўлади. Лексик ҳолатларнинг тил хусусиятлари абстракт ва терминологик бўлмаган лексикага ҳам, муайян ва терминологик лексикага ҳам хос бўлади.

Адабиётлар

1. Покровский М.М. Избранные работы по языкознанию. – М.,1959. – Б.82.
2. Гринев- Гриневич С.В. Терминоведение. Учебное пособие. – М.: Академия, 2008. – Б.102-104.
3. Реформатский А.А. Введение в языковедение. – М.,2005. – Б. 97